

ficio quandam mulierem, simili morbo, sed longe grauius uexatam, multos annos, præseruauit. Inter reliqua autem eam compositionem ualde utilem inueni, quæ Sa-
 zenea à Ioanne Mesue nuncupatur. Hæc sunt quæ mihi in hoc breui tempore,
 alioqui & publicis lectionibus, & alijs negocijs occupato, occurrere: in quibus be-
 nignum lectorem desidero: quoniam nec mihi reuidendi, nedum amanuensi re-
 scribendi tempus datum est. Si quid tamen offenderit excellentissimos doctores,
 qui hæc uisuri sunt, non dedignentur id mihi significare, ut ego uel recantem, uel ra-
 tionem ostendam quæ me mouerit, quam breuitati studens, prætermisi.

Sazenea apud
Mesuen.

10 **A**T cum mihi sit amplius nonnihil tēporis condonatū, addam nōnulla. Vsum
 anisorum, albo saccharo coopertorum (ut fieri solet) commendo, addito ipsi
 saccharo modico maceris. Ad dolorem sedandum & resoluendum, mediocri-
 terq; roborādum, summē ualebit cataplasma aluo appositum, ex radicibus liliorum
 alborum, uitellis ouorum, & oleo rosaceo omphacio. Ad idem, alijs non iuuan-
 tibus: Adeps coturnicis, si haberi potest, misceatur cum oleo chamamelino, & ꝑ.
 s. croci & opij addatur. Si haberi adeps ille nō potest, loco eius sumatur anserinus.

Oua nuperrime nata adhuc calida, si sorbeantur, mire conferunt: nec despici-
 tur remedium quia uulgatum. Et si quando fluxus urgebit, puluis pulchrorum
 corallorum rubrorū supponatur. Ad dolorem sedandum & resoluēdum: Oua,

Oua recentia.

20 adeps anseris, medulla cruris cerui, cum rosaceo soluantur, addaturq; parum croci,
 & cum lana illota bene molli inijciantur. Hinc eadem lana infusa in uino & oleo,
 uel rosaceo, uel cotoneorum, uel myrtino, iuxta maiorem minorem ue adstringen-
 di necessitatem, inferiora omnia umbilico membra, & anteriora, posterioraq; te-
 gantur. In oleo ex glandibus expresso, magnam habeo fiduciam ad restringen-
 dum. Meliloton uerum, quod est sertula campana, in bona sapa coctum, additis
 quinque uitellis ouorum, in aceto usq; ad duritiem coctis, rosaceo oleo dissolutum
 confortat, dolorem sedat, & resoluit.

Melilotoni

30 **IOANNIS MANARDI EPISTO**
LARVM MEDICINALIUM LIBER
VNDECIMVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Ferrariensis medicus, Ioan.
 B. Montano, eiusdem artis professori eminentis. S. D.
 Exponitur caput 21. libri primi Galeni de diffe-
 rentijs pulsuum, iuxta antiquam
 translationem.

40

QUANTUM ea in me minime agnosco, quæ tu nimio for-
 tass amore ductus (malo enim hoc, quàm adulandi studium
 in te suspicari) mihi per tuas literas adscribis: eam tamen men-
 tem Dei Opt. Max. munere in me comperio, ut omnes iuua-
 re, & amicis quidpiam in re præcipue literaria petentibus, sem-
 per cupiam satisfacere, atq; ijs præsertim, qui medicinalis scien-
 tiæ studiosi, non barbarorum uerbis ueluti mancipia seruiunt,
 sed rationi & experimēto nixi, medicinæ decreta ex ipsis potius fontibus, quàm ex
 turbidis lacunis haurire desiderant. In quorum numero cum te iam pridem esse co-
 gnoscam, quod petis, quantum per imbecillitatem meam licuerit, conabor absolue-
 re. Petis autem, ut ijs quæ à Galeno, uel à barbaro potius interprete, lib. 1. de diffe-

rentijs pulsuum, cap. in uulgata æditione 21. obscure scribuntur, lucem expositionis adijciam. Quod ut commodius exequi ualeam, primo de quibus pulsibus loquatur, ostendam: secundo, primam quam subiicit figuram, describam: tertio, ad expositionem uerborum me uertam, simulque secundam figuram depingam. Ut igitur ad rem ipsam accedam, dico Galenum cap. 17. agere incepisse de pulsibus in eo genere inæqualib. quod à motu sumitur: iuxta cuius motus considerationem dicimus aliquos pulsus ueloces, aliquos tardos, aliquos inter hos mediocres. Duasque in eo statuiffe differentias, unam quæ in unica arteriæ parte generationem habet, alteram quæ in pluribus. Primamque in tres præterea alias secuisse: quoniam aliquando quiete media motus intercitur, aliquando nulla quidem quies interuenit, sed motus ipse non semper sibi parem habet celeritatem, aliquando motus qui finem accepisse uidebatur, iterum redit. De primo genere, hoc est, in quo motus cõtinuitas media quiete intercitur, cap. egit 18: nouem in eo inueniens differentias. Secundum, in quo nulla quies interuenit, sed diuersitas sola celeritatis & tarditatis, ulterius bifariam diuisit, quoniam aliqui regulam quandam seu uniformitatem in hac seruant mutatione, alij irregulariter ac diuersimode motum uel intendunt, uel remittunt. De primis 19. cap. decernens, sex eorum inuenit differentias. De secundis agere cepit cap. 20. sub nomine pulsuum anomalam uersionem facientium. uersionem dicens, celeritatis mutationem, quæ à celeritate ad tarditatem, uel e contrario, uel à mediocritate ad utrumuis fit extremum: quam uersionem illi pulsus irregularem facere dicuntur, qui non certo ordine uel intenduntur, uel remittuntur: sed cum, exempli gratia, primam partem æqualiter celerem habuerint, aliam tardam habebunt. Possunt autem facilioris doctrinæ gratia præcedentes, hoc est, qui regularem uersionem faciunt, hac triangulari figura ostendi: ubi quantum secunda pars à prima properando uel morando recedit, tantumdem tertia uariat à secunda.

Prima figura.

Celeritas.

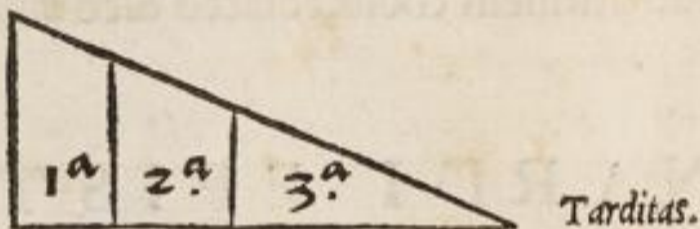

Figura pulsuum regularem facientium mutationem, id est uniformitatem.

Secundi, hoc est, ij quos nunc declarare intendimus, qui uidelicet irregulariter uertuntur, per hanc ostenduntur:

Celeritas.

Secunda.

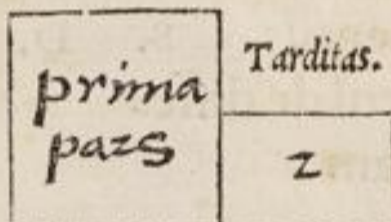

Figura pulsuum duas sensiles mutationes habentium.

In hoc secundo genere quandoque duas, quandoque tres ostendi motus differentias dicit Galenus: quandoque etiam se quartam imaginem deprehendisse: posseque fortassis à quopiam, qui in hisce se diligenter exercuerit, quartam illam manifeste cognosci: ea tamen in totum prætermissa, de ijs se acturum dicit, qui multoties & sibi, & ijs qui optime artem pulsuum aggressi sunt, manifeste apparuerunt: in quibus uidelicet arteriæ motus, aut duas, aut tres sensiles differentias facit. Et addit, si duæ fuerint, sex fore complicationum modos: si tres, quatuor & uiginti. Et hæc quidem est primæ particulæ huius uigesimali primi capitis sententia, quod male à præcedenti capite disiunctum cum fuerit, obscuriorẽ Galeni mentem reddidit. Quam ut locupletius assequamur, sciendum, per secundam figuram superius descriptam cognosci eos pulsus qui duas sensiles differentias habent, diuiso uidelicet in duas partes toto arteriæ motu. Si quis uero cognoscere eos pulsus uouerit, qui tres differentes ad sensum motiones habent, ad sequentem figuram respiciat.

Prima

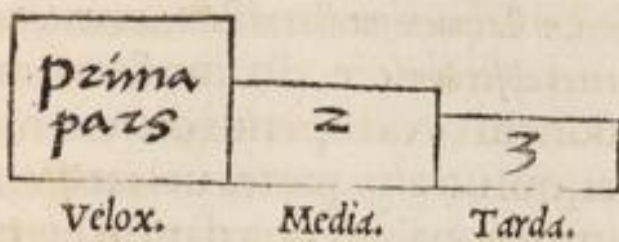

Figura pulsuum tres sensiles mutationes
in eodem motu facientium.

Tertia:

In ea quippe intelliguntur tres in eadem motione differentiae in uelocitate, sicuti per aliam figuram pulsus cognoscitur, qui duas tantummodo differentes habet motionis partes. Restat declarare, cur in primo genere sex tantum complicationes enumerentur, & in hoc secundo quatuor & uiginti: quum in primo nouem, in secundo septem & uiginti diuersitates contingant, sicuti sequentibus figuris ostenditur.

Prima figura continens omnes complicationes uelocis, tardi, ac commoderati pulsus, quotquot excogitari possunt, in duabus partibus diastoles, uel in duabus partibus systoles, in uno eodemque pulsu.

Prima pars.	Secunda.	Prima pars	Secunda.
1 Velox	Tarda	6 Tarda	Commoderata
2 Velox	Velox inutilis proposito	7 Commoderata	Tarda
3 Velox	Commoderata	8 Commoderata	Velox
4 Tarda	Tarda inutilis proposito	9 Commoderata	Commoderata inutilis proposito
5 Tarda	Velox		

20 Nouem igitur sunt, nec plures, complicationum differentiae, quas imaginari in hoc genere est possibile: quarum tamen sex sunt, quae ad hoc genus uere pertinent, quia ueram inaequalitatem habent, tribus ceu aequalibus reiectis, secunda uidelicet, quarta & nona. Illa enim tota uelox, haec commoderata: sicuti quarta penitus tarda existit: atque ut sequens est, aequalibus pulsibus, non inaequalibus connumeranda. Si enim eundem pulsus, ut ipse Galenus ait, nulla interueniente quiete bis posueris fieri, unum & aequalem efficiet pulsus. Ex his autem patet primae partis huius uigesimalis primi capitis expositio, quae ad eum usque locum pertingit, ubi haec uerba in antiqua additione leguntur, *Homalis igitur in his tribus*: quae quidem pars lucidioris expositionis gratia in tres particulas secari potest. Primo enim enumerantur differentiae quae in his duobus generibus inueniri possunt: debetque haec pars cum praecedentibus hoc pacto coniungi: Verum nunc de ijs agendum, qui aperte & nobis, & ijs qui optime arte pulsuum tractarunt, multoties apparuerunt: quando uidelicet motus arteriae aut duas sensiles differentias, aut tres facit. Duabus igitur differentijs existentibus, sex erunt complicationes, quae inter reliquas proxima iam figura recensita sunt: prima uidelicet, tertia, quinta, sexta, septima, & octava. In tribus uero quatuor & uiginti, quas sicuti commemoratas priores per figuram aliam ostendemus, ubi Galeni omnia circa hanc primam dicta exposuerimus: quod secundo loco, in ea particula, cuius initium, *Cur utique*, causam reddit, quare cum sint tres motus differentiae, uelocitatis scilicet & tarditatis & commoderationis, quae per binas motus partes multiplicatae nouem constituunt diuersas inuicem complicationes, sex tantum in hoc genere differentias esse dixerit: claraque est, ex his quae sepius dicta sunt, huius particulae sententia. Si qua uero remanet in ea dubitatio, castigata istius additionis litera remouebitur. Vbi enim legitur, *Cur utique unquam aut tribus*, lege, *Cur uero tribus*. Et ubi, *alterutro diuersorum motuum*, lege, *utroque differentium*. Illis autem uerbis, *si cognoueris eundem pulsus, addendum, quod, & legendum, si cognoueris quod eundem pulsus*. Et ubi scribitur, *unum homalum*, lege, *unum totum homalum*. Et ubi habetur, *tres ascendunt, lege abscedunt*: ut textus integer a fine capitis uigesimalis, cum principio capitis uigesimalis primi conexus ita legatur, *Sed nunc de ijs agendum qui aperte & nobis & ijs qui optime artem pulsuum tractarunt, multoties apparuerunt: quando uidelicet motus arteriae aut duas differentias, aut tres facit. Duabus igitur existentibus, sex erunt complicationes: in tribus uero uigintiquatuor. Cur uero tribus existentibus pulsibus, utroque differentium motuum, ueloci & tar-*

Emendatus Galeni locus ueteris translationis.

Si cognoueris quod eundem pulsum deinceps bis supponens fieri, nulla quiete media existente, unum totum hominum operabere. Et secundum hoc ex nouem complicationibus tres abscedunt & c. In fine demum huius partis, eo loco, si uero & aliqua, excludit dubitationem circa superius dicta contingentem. Dicitur enim eos pulsus esse æquales, qui utraque partes uel tardas, uel ueloces, uel commoderatas habent: uideretur enim inæqualitas quædam in his quoque intelligi posse, ut, si ambæ quidem partes celeres sint, sed una sit altera celerior. Præmittendam autem esse nunc dicit hanc differentiam, ceu multam in se obscuritatem continentem: partesque huiusmodi uarietatem habentes ueluti pariformes inuicem esse accipiendas, & pulsus ex his compositos tanquam uerè æquales, ab hoc genere segregandos. Et hæc quidem est Galeni mens, quam nonnullis locis castigatis, eruere non est difficile: nam ubi habetur *amplior est, lege ampliore*: ubi *tribui, tribuet*: ubi *ut his eisdem, & fortassis sibi paribus, lege, ut eiusdem & inuicem æqualibus*. Sic clara erunt quæcunque à Galeno de primo hoc inæqualium pulsuum genere dicta sunt, in quo scilicet duas tantum diuersas partes consideramus. Alterum uero genus ex tribus differentiis partibus constans, bene intelligere nequimus, nisi ante oculos figuram, quam Galenus subiicit, posuerimus, quæ non solum in istis nostratibus exemplaribus, sed in plerisque etiam Græcis deest: simulque nonnulla ante eam uerba, totum intellectum interturbantia, in uno tantum codice, hæcenus apud ædes S. Ioannis & Pauli Venetijs inuenta, subiiciam, hæc sunt: Similiter si tres supponens inuicem differentes motiones, in earum singula tres pulsus permutando complicaueris, septem quidem & uiginti erunt omnes figuræ, quarum tamē tres æqualitatem incidere necesse est, ueluti sequenti figura manifestatur.

Figuræ pulsuum tres differentes partes in celeritate in eodem pulsu habentiū,

	1	Velox	Velox	Tardus	
<i>inutilis.</i>	2	Velox	Velox	Velox	
	3	Velox	Velox	Commoderatus	
	4	Velox	Tardus	Tardus	
	5	Velox	Tardus	Velox	
	6	Velox	Tardus	Commoderatus	
	7	Velox	Commoderatus	Tardus	30
	8	Velox	Commoderatus	Velox	
	9	Velox	Commoderatus	Commoderatus	
	10	Tardus	Velox	Tardus	
	11	Tardus	Velox	Velox	
	12	Tardus	Velox	Commoderatus	
<i>inutilis.</i>	13	Tardus	Tardus	Tardus	
	14	Tardus	Tardus	Velox	
	15	Tardus	Tardus	Commoderatus	
	16	Tardus	Commoderatus	Tardus	
	17	Tardus	Commoderatus	Velox	40
	18	Tardus	Commoderatus	Commoderatus	
	19	Commoderatus	Velox	Tardus	
	20	Commoderatus	Velox	Velox	
	21	Commoderatus	Velox	Commoderatus	
	22	Commoderatus	Tardus	Tardus	
	23	Commoderatus	Tardus	Velox	
	24	Commoderatus	Tardus	Commoderatus	
	25	Commoderatus	Commoderatus	Tardus	
	26	Commoderatus	Commoderatus	Velox	
<i>inutilis.</i>	27	Commoderatus	Commoderatus	Commoderatus	

Hac figu

Hac figura ante oculos posita, facilia redduntur quæcunq; de secundo hoc inæqualium pulsuum genere à Galeno sunt dicta. Constat enim tres ex uiginti septem hisce pulsibus, uerè esse æquales: secundum uidelicet, quoniam tres partes ueloces habent: decimum tertium, qui tardas: ac uigesimum septimum, qui commoderatas. Et propterea uerè à Galeno statim ab initio huius capituli dictum esse, uiginti quatuor tantum esse huius inæqualis pulsus complicationes. Tres enim hi, non quia ad hoc genus pertineant, sed ad explendas quascunque imaginari in eo genere complicationes possumus, in hac figura sunt repositi. Liquet & illud, quod secundo à Galeno in hac parte dictum est, duodecim ex huius secundæ figuræ pulsibus in primâ figuram recidere, primum uidelicet, tertium, quartum, nonum, undecimum, decimum quartum, quintum decimum, decimum octauum, uigesimum, uigesimum secundum, uigesimum quintum, uigesimum sextum. Primus enim & quartus primam partem uelocem, aliam tardam habent, sicuti primus primæ figuræ: in hoc inuicem differentes, quod primus uelocitatis, quartus tarditatis plus habet. Tertius & nonus huius figuræ, in tertium recidunt primæ, à uelocitate incipientes, & in commoderationem desinentes. In hoc & ipsi inter se differentes, quod tertius plus uelocitatis quàm commoderationis habet. Nonus e contrario plus commoderationis quàm uelocitatis. Undecimus & decimus quartus, ad quintum primæ reducuntur: principium tardum, finem uelocem habentes: licet in undecimo uelocitas, in decimo quarto uincat tarditas. Ad sextum primæ, decimus quintus, & decimus octauus referuntur, à tarditate initiū capientes, & in cōmoderationem desinentes, ita tamen, ut in decimo quinto tarditas, in decimo octauo cōmoderatio dominetur. Cum septimo cōcordant uigesimus secundus & uigesimus quintus, ex cōmoderatione ad tarditatem transeuntes: sed is quidem cōmoderationis, ille plus habet tarditatis. Demum uigesimus & uigesimus sextus huius configurationis, octauo primæ cōcordant, ex cōmoderata ad tardam motionē procedentes, uincente tamen in uigesimo uelocitate, in uigesimo sexto cōmoderatione. Hæc quidem est Gal. sententia ad eam usq; partem, cuius initiū, Et fiet utiq; & hæresis hic, uel ut habet alia litera, diarræsis: in qua Gal. diuersas ait ac dissidentes opiniones in hoc loco nasci posse, quibusdam omnes in prima figura statuendos pulsus putantibus, qui duos tantum motus in una diastole habent: alijs magnitudines attendendas dicentibus: & si æquales fiunt, in prima figura, si altera alteri duplex, in secunda collocantibus. Hanc opinionem si sequuti fuerimus, duodecim nuper enumerati pulsus ad secundam figuram pertinebunt, utpote alteram motionis speciem semper geminam habentes. Nam primus (exempli causa) uelocitatem tarditati duplicem habet, sicuti tertius cōmoderationi. Decem quoq; reliquos si cōsideraueris, unam alteri motionē duplicem habere cognosces: & propterea iuxta hanc secundam opinionem, ad secundam spectant figuram, qui aliam sequendo opinionem, ad priorē pertinerent, cum duas tantum habeant diuersas motiones. Subdit deinde Galenus, se conaturum fuisse ut hanc litem dirimeret, si magnum inde lucrū se consequuturum in arte putaret: sed satis esse hoc tantum statuere, quod modo altera motionum per maiorem fit, quàm reliqua dimensionem, modo utraq; æqualiter se habent. Hoc enim si quis tādium memoria tenuerit, donec discat quid earum singula apta sit demonstrare, in utram maluerit figuram duodecim cōnumeratos pulsus reponat.

Demum in ultima huius partis portiūcula, manifestum esse dicit, reliqua duodecim huius secundæ figuræ genera, quæ in totum sunt inæqualia, nullam cum primæ figuræ pulsibus habere cōmunicationem: hisq; hanc ipsam inæqualitatem, quæ in tribus uidelicet attenditur unius motionis partibus, manifeste adscribit: illis uero qui primæ figuræ cōmunicant, non uerè: & sunt à primo secundum ordinem numerando quintus, sextus, septimus, octauus, decimus, duodecimus, decimus sextus, decimus septimus, decimus nonus, uigesimus primus, uigesimus tertius, uigesimus quartus,

Dicuntur autem duodecim hi pulsus secundum tres differentias habere inæqualitatem, non quidem quod tres illas motiones specie diuersas habeant: hoc enim tantum sex eorum conuenit: sexto, qui primam uelocem, secundam tardam, tertiam habet commoderatam. Septimo, qui primam uelocem, secundam cōmoderatam, & tertiam tardam. Duodecimo, qui primam tardam, secundam uelocem, tertiam commoderatam. Et decimosextimo, qui primam tardam, secundam commoderatam, tertiam uelocem. Et decimonono, qui primam cōmoderatam, secundam uelocem, tertiam tardam. Ac uigesimotertio, qui primam commoderatam, secundam uelocem, & tertiam tardam habet. Sed uel quia omnes diuersas habent, sicuti sex nunc enumerata genera: uel si duæ extremae motiones sunt similes, per intermediam ab eis diuersam dirimuntur, ita ut in una diastole tres animaduertere peculiare 10 diuersas motiones liceat: quod sex reliqua genera percurrenti facile cōstabit, scilicet quintum, octauum, decimum, decimum sextum, uigesimum primum, uigesimum quartum. Quintus enim licet primam & tertiam partem ueloces habeat, prima tamen à tertia per secundam, quæ tarda est, dirimitur: & octaui, prima & tertia ueloces, per mediam commoderatam distinguuntur: & decimi, extrema tarda, media uelocitate segregantur: sicuti decimisexti tarditates, cōmoderatione: & uigesimi primi cōmoderationes, uelocitate: & uigesimi quarti, tarditate. Quoduis igitur horum generum cōsideranti liquidò patet, quod si à prima motione incipias, tres semper diffe- 20 ferentes motiones annotabis. Et hæc quidem est earum capitum huius partium expositio, quæ aliquam obscuritatem ob barbaram interpretationem habent. Nam quæ sequuntur, ubi de pulsibus agitur, qui dicroti, non discreti, ut habet communis lectio, ab Archigene uocati sunt, satis clara uidentur. In quibus tamen si quid forte te dubitare cōtigerit, id quod mihi significaueris, conabor quantum tenues uires meæ poterunt, omnem tibi scrupulum eximere. Vale, & quod facis, medicinam à fontibus, non à turbidis riuis haurias. Epistolæ meæ medicinales quas sub prælo, & annotationes in Mesuen, quas sub incude habeo, me in respondendo fecerunt 30 tardiores.

Ferrariæ, IX. Februarij. M. D. XXII.

EPIST. II. pro D. N. Regien. inflatione lubricitateque uentris, appetitus deiectione, & concumbendi impotentia laborante.

Quatuor sunt de quibus conqueritur præstantissimus hic uir: quod cibum non appetit, quod inflationem uenti instar in uentriculo & intestinis sentit, quod uentrem nimis lubricum habet, quod ad uenerea impotens ferè est. Quæ licet tam uehementia non sint, ut debitas, ciuilescque, ac consuetas auferant actiones, atque (ut sequens est) neque morbi 40 proprie dici, neque symptomata morborum possint: quia tamen non nihil impedimento nunc sunt, & uerendum ne procedente ætate (agit enim annum 44.) in peius ruant, deterioremque aliquam inferant molestiam: ideo consilium petit ad cauenda futura, & amouenda præsentia. Cuius uoto satisfacturi aliqua necessaria præfabimur, quibus non animaduersis nec præseruatio, nec curatio recte fieri posset. Affectus hi, licet uarij sint, unam tamen habuerunt, sicut ipse narrat, præincipientem causam, immodicum uidelicet & intempestiuum uenereorum usum: quo ferè per quinque- 50 nium perseuerante, non solum genitalia, sed & naturalia membra magnam imbecillitatem cōtraxere: euacuatis enim multis per frequentiores cōcubitus spiritibus, genitalia membra lassâ, & ueluti flaccida, laxataque adeò remansere, ut non solum ad superflua

intempestiuæ
Veneris incō-
modæ.

superflua opera, sed & ad ea quæ huic ætati congruerent, sint inualida. Ex eadem causa, concurrente etiam temporis importunitate (serè enim pleno stomacho concumbat) ipsa naturalia membra, uentriculus & hepar, reddita sunt debilia, & propterea deminuto in eis calore inflatio gignitur: appetitus cibi prostratus est: & retentoria facultas non perfecte suo fungens officio, excrementa uentris liquidiora exire permittit. Naturalium autem horum membrorum impedimenta impotentiam illam coëundi fouent: siquidem prima ac secunda cōcoctiōne non debite perfecta, tertia non ita perfici potest, ut postquam reliqua corporis membra, quæ, ut ipse narrat, fortia sunt, suam alimenti portionem acceperunt, tantū super sit alimenti, quod ad multiplicandum semen sufficiat: atq; hoc pacto ad impotentiam concumbendi, præter genitalium imbecillitatem, seminis quoq; defectus concurrit, qui ex naturalium membrorum debilitate quodam modo dependet. Vt igitur quæ agenda sunt recte inuestigemus, considerandum est hanc concumbendi impotentiam symptoma quoddam existere, actionem uidelicet deminutam, à mala temperatura, frigida & sicca, genitalium pendentem. Ex defectu enim spirituum, & ultimi alimenti, quod in semen uertendum esset, membra illa diu exinanita frigiditatem & siccitatem contraxerunt ultra eam quam naturaliter habebant. Alterum autem horum, id est defectus seminis, à naturalibus membris pendet, sicuti superius demonstratum est. A quibus alij quoq; affectus in principio recitati originem trahunt: uentris enim lubricitas, quæ & ipsa symptoma est, malam uentriculi temperaturam & intestinorum sequitur frigidam & humidam, quæ nunc fouetur à materia pituitosa, ex mala concoctione facta. In quam etiam alia affectio, id est inflatio illa referenda est: quæ si læderet manifeste operationes, morbus esset in receptaculo, uel in numero. In uacuitatibus enim uentriculi & intestinorum adest res, quæ adesse nō deberet. Pendent ergo quoquomodo uniuersa hæc à mala naturalium membrorum temperatura impensius frigida, & minus (plus tamen quam deceret) humida. Non negarim tamen & atram bilem in liene, & circa hypochondria, imò in uniuerso sanguine abundantem, tum natura, tum ex accidenti (restricō sanguinis atri per ani uenas fluxu, qui euenire olim consueuerat) sua frigiditate malam temperaturam frigidam, & inflationis generationem adiuuare, sicuti siccando humiditatem quadantenus remittit.

Erit igitur prima intentio, & à qua inchoandum, euacuatio pituitæ, & atræ bilis in toto corpore, & præcipue circa naturalia membra repertæ. Secunda, malæ temperaturæ, factæ per sua contraria, calida scilicet & modice sicca, remotio. Tertia, inflationis in naturalibus membris abundantis dissolutio. Quarta, naturalium membrorum, ut suo melius deinceps fungantur officio, roboratio. Sed hæc ad præseruationem potius, quam ad curationem spectat: sicuti & uictus ratio, quam statuere quintam possumus intentionem. Sexta, factam in membris genitalibus coërcebit intemperiem, & ex ea pendentem imbecillitatem.

Intentiones euacuationis.

Quæuis autem harum intentionum ita explenda est, ut ad alias interim quæque oculus habeatur. Nam (ut à prima exordiamur) per ea medicamenta abundans materia uacuabitur, quæ nō solum purgent, sed & malæ temperaturæ aduersentur, naturalia membra roborent, & inflationem dissoluant: quæ tametsi diuersa esse possint, & ex his quæ parata apud officinas semper sunt, & ex his quæ de integro componi possunt, nonnulla tamen à me describentur, quæ nostro proposito melius conducere uidentur.

Prima sunt catapotia, quæ habent, agarici præparati ʒ. ʒ. rhei barbari ʒ. ʒ. lapidis Armenici toties loti ut nec odorem, nec saporem amplius in aqua dimittat, & demum ter quoq; abluti cum aqua ros. gr. ʒ. cinamomi electi, piperis longi, mastiches, spicæ nardi electæ ana ʒ. ʒ. aloës bene ex uino Cretico lotæ quantū omnium reliquorum pondus: reformentur cum eodem uino, deglutianturq; drachmæ pondere, uel

Catharticum atræ bilis.

mane, uel per horam unam ante leuem cœnam.

Conducent & hæc: ϑ . 2. pulueris hieræ picræ Galeni, quam simplicem uocant, cum elota aloë, Galeni, non Mesue modo composita: & ϑ . 1. agarici præparati cum uino Cretensi commixta, additis granis duobus lapidis Armenici, ut superius docuimus, loti. Aut ex eiusdem hieræ ϑ . 2. & ϑ . 1. pilularum aggregatiuarum Ioannis Mesue. Quod si amaritudinem non abhorreret, prodesset tum mopere puluis, qui haberet hieræ, ut superius diximus paratæ ϑ . 2. senæ, turbiti ana ϑ . s. zingiberis ϑ . s. sacchari ζ . 2. qui cum uino, uel iure pulli gallinacei bibi posset. Tempore autem medio inter unam & aliam purgationem, mane ubi surrexit, & bene se con-

coxisse cœnam sentit, sorbeat absq; aliquo liquore syrupi de corticibus citri uncia, cum dimidio tanto oxymelitis simplicis. Mixtura enim hæc concoctionem adiuuabit, crassitiemq; ac tenacitatem humorū auferens, eos uacuationi reddet aptiores.

*Auicennæ caput
male inscriptū.*

Expleta prima hac intentione, quo pacto secunda explenda sit, breuiter docet Galenus, & eundem sequutus Paulus: optima frigida & humida temperatura aiens auxilia, acris omnia, id est, quæ acuta uulgò dicuntur: quibus miscenda ea quæ adstringunt absq; manifesta infrigidatione. Ex proportione illis respondere oportere, quæcunq; extrorsum adhibentur. Scire autem uelim medicos, si qui forte hæc nostra legerint, caput 25. Auicennæ, male in uulgatis codicibus inscribi, de cura malitiae complexionis frigida & humida in stomacho: siquidem non antè ageret de compositis, quàm de simplicibus distemperantijs. Inscribendum autem esse illud caput, de cura imbecillitatis uentris secundum Empiricos, & secundum Quintum. Respondent enim quæ ab initio capitis scribuntur, capiti quarto, iuxta græcam diuisionem, libri septimi Therapeutices Galeni. Ea autem, quorum principium, Illa uero &c. respondent curationi, qua utebatur Quintus, ex eodem capite à Galeno accepta. Innitentes igitur Galeno, non Auicennæ, dicimus, ad remouendam distemperantiam frigidam & humidam, post binam uel ternam purgationem, utendum puluere facto ex duabus partibus piperis longi, & parte una Maceris (uulgò Macem uocant) & æquali cinamomi. Optimumq; præsidium esse, paucissimū potū uini antiqui uehemēter calidi, in quo si absinthij coma per aliquod tempus maduerit, longe erit præstantius. Et mulsum confectū ex duobus sextarijs uini antiqui potētis, cui adsit austeritas in gustu, unoq; electi mellis: quæ tandiu simul bulliant, quoad fermè dimidium uini sit consumptum, terq; per sacculum excoletur in quo pars pro uini portione sit pulueris ex piperis longi partibus duabus, cinamomi parte una, gariophyllorum parte media. Extrorsum autem ab ore uentriculi usque ad umbilicum inungendum cerato, quod habet olei de Spica odoriferi, olei de Mastiche ana unc. pulueris gariophyllorum, maceris, sandalorum citrinorum ana ζ . s. ceræ albæ, & aceti rosati parum. Et hæc dicta sint de secunda intentione.

*Gal. Diatrion=
pipereon.*

Tertia, hoc est, inflationis dissolutio, si ex his quæ supra docuimus, non plenè absoluta fuerit (euacuata enim materia, & mala amota temperatura, auctoq; calore, uerisimile est inflationē cessare) sed reliquæ aliqua adhuc supersint, utendum medicamēto, quod Diatrionpipereon dicitur, non uulgari illo quidem, quod Mesue sequuti communiter præparant, sed eo, quod quarto Salubrium libro Galenus docet. Habet autem id trium piperum singulorum partes 25. anisiq; thymi, & gingiberis partes 4. quæ optimo melli, & exactissime despumato commiscuntur. Datur autem sæpius in die, ante & post cibum. Proderit & oleo antiquo uentrem ungere, cui octaua castorei pars sit adiecta.

His peractis si non tantum roboris naturalibus membris acquisitum fuerit, ut cibum appetere, tandiuq; retinere ualeant, donec concoctus planè sit, nec uentris lubricitas remiserit, indendum maius robur eis est, quod quarta pollicebatur intētio. Utendum igitur rheo barbarico scrupuli pondere, ipsum sicut est masticatū uacuo stomacho

stomacho deglutiendo, addendaque cerato paulò superius descripto, media uncia olei cotoneorum.

Cuncta autem quæ diximus irrita erunt, nisi congrua uictus ratio coniungatur. Vitanda igitur mali succi alimenta, & ad concoquendum difficilia. Longior uero fuerim, si singula hæc enumerauero, alioqui non solum medicis, sed cuius etiam ciuilitate educato ferè cognita. At si nonnulla selegero ex omnibus, nostro proposito magis congruentia, breuitati simul & utilitati melius consulam.

- Ex carnibus igitur præcipue sunt, turdi, perdices, turtures, phasiani, auiculæ, lepores, capreoli: post has gallinæ, & columborum uel syluestrium, uel in turribus nutritorum pulli, uituli, uerueces, hœdi. Ex granis, oryzæ, & lentes, prima abiecta aqua: chondrus, id est far, hordeum. Ex fructibus, pira, & cotonea, auellanæ, pistacia, uuæ passæ. Passas uuas cum dico, non eas solum intelligo, quæ ex Corintho feruntur exiguis acinis, quas Romanias uulgò nominant, quia & eodem nomine Peloponnesi partem appellant, ubi Corinthus est: sed ubicunq; paratas, si pingues, si cum austeritate quadam dulces, si tenuis corticis sint: tales enim & per se laudantur, & proposito nostro plus quàm reliquæ conducunt. Mâla, quæcunque ad hyemem reseruata adstringentia aliquo modo in gustu sentiuntur: oliuæ, & cappares. Ex oleribus, menta, origanum, intybum, præcipue syluestre, asparagi. Ex piscibus, parui, fontini, petrini, non tenaces, non multum pingues. Ex uinīs, flaua, odorata cum quadam austeritate, uel amaritudine. Omitto multa non solum ad cibos, potusq; spectantia, sed ad aërem, somnum, exercitiū, ac reliqua quæ non naturalia uocant, ueluti omnibus nota: & ad ultimū, hoc est, genitalium membrorum roborationem accedo.

- Quanquam enim his actis, quæ superius dicta sunt, sperandum est malam temperaturam genitalium deperituram, atq; ipsa debitum robur consequutura: nonnulla tamen subiicientur huic rei idonea, nō omnibus cognita: frustra enim ea scribuntur, quæ cuius sunt manifesta. Horum aliqua per os sumenda, aliqua extrorsum admouenda. Ex primis aliqua simplicia, aliqua composita. Inter simplicia hæc maxime conueniunt: Radix, quæ ab Arabibus secacul, uulgò geniculam, uel genichellam, alij sigillum sanctæ Mariæ, alij, quod folia eius similia fraxino sint, fraxinellam uocāt: ego polygonaton à Dioscoride uocatam puto. Lingua auis: hanc reponit Auic. lib. 3. inter medullas, lib. autem 2. plantam arbitratur: foliorum enim eius, & corticis medicinas scribit. Serapion arborem esse dicit similem arbori Diridar, id est Ulmo, quam & arborem Cimicum uocant, corrupto tamen & hic nomine: culicibus enim, non cimicibus similia sunt, quæ in Ulmi uescis inueniuntur animalia. In fraxino tamen, non in ulmo, inuenitur res, quæ Lingua auis nunc dicitur: de qua nulla mentio apud antiquos, nedum ut facere ad Venerem scribatur. Linguam quidem anseris laudat in hac re Plin. lib. 30. unde fortè deriuari potuit, quod de auis lingua Arabes scripserunt. Scolymi radix, Cardum Auic. uocat lib. 3. Harfusum lib. 2. Articocum uulgò, uolentes (ut arbitror) dicere Alcoccalon, uoci coccalon, quæ pineam significat, articulum Arabum more addentes. Xyphij superior radix in uino. Est autem Xyphion Græcis, nobis Gladiolus, in aruis nascens, folio ad gladij speciem acuto, à quo & nomen accepit: binas radices habens, superiorem, quæ & crassior: inferiorem, quæ tenuior & ueluti arida est. Et hæc de simplicibus.

Compositionum apud recentiores & antiquos magna est copia: inter quas ego hanc elegi, ceu non solum ad concubitum, sed ad robur membrorum omnium, inflationisq; in prima concoctione genitæ dissolutionem optime facientem. Recipit autem radicum eius satyrj, quod triplici tantum folio constat, lilio simili, nisi minus esset: granorum pini, radicum pastinacæ ana partes 20. zingiberis, seminis anisi, &

Alimenta probatissima.

Vuæ passæ. Corinthiæ uuæ.

Venerem excitantia.

Ulmus.

Lingua auis nulla apud antiquos mentio. Scolymus.

Xyphion. Gladiolus.

erucæ ana partes 10. caudarū scinci, cinamomi, feminis bulbi ana partes 4. moschi quintam partem unius partis, mellis electi & despumati quantum satis sit: radices in melle coquantur, caudæ, bulbi, & semina bene cum melle contrita addantur, & ubi ab igne hæc submoueris, reliqua in puluerem redacta superadde, cunctaq; exactissime commisce, & in uitreo uase reconde, utereq; mane & uesperis.

Multa quoq; à medicis scribuntur extrorsum ad hunc usum admouenda, in quibus cauendum, ne nimis exiccent: id autem consequemur, si aliqua humectantia commiscuerimus, ueluti sesaminum, aut amygdalinum oleum, uel etiam commune ex bene maturis oliuis paratum.

Misceantur igitur amygdalinum oleum, & quod ex Saliunca præparatū de Spi-¹⁰ca uocant æquis portionibus, & pudenda, & quæ circumstant partes inungantur.

Aut amygdalino oleo styracis quarta pars, & benzoi decima adijciatur. Vel ex oleo seminū cucurbitæ, cui pyrethri octaua pars, & uigesima moschi sit adiecta.

Laudat Paulus Aegineta oleum cui parum radicis narcissi, uel pyrethri, uel coc-
cignidij, aut staphidos agriæ, aut feminis urticæ sit adiunctum. Hæc igitur sunt præsidia, quibus spero iusto uigori præstantissimū hunc uirum restituendum, Deo optimo adiuuante, cui decus & honor.

Ferrariæ, VIII. Calend. Septembres. M. D. XXIX.

EPIST. III. Ioannes Manardus P. Nicolao Castel-²⁰
lanio philosopho & medico insigni,
de Citri semine.

Aliud ex alio negociū in causa fuit, ut hæcenus literis tuis non respon-
derim, gratissimis mihi quidem & desideratissimis, ut ab amico profici-
scentibus, de quo iandiu nihil intellexeram. Sed quarum auxerit gra-
tiam, quod ex his cognoui, te non in eorum medicorū numero esse,
qui tantum barbaris fauent autoribus, ut nihil illis sapiat, nisi quod bar-
bariem oboleat, & putidas illas literas in quibus ab adolescentia nutriti sunt, & in
quibus consenuerunt. Tantum autem uideo te ab his abhorrere, & in contrariam³⁰
abijisse sententiam, ut meæ tibi placuerint epistolæ, alioqui parum dignæ, ut à tam
emunctæ naris uiro, qualem te semper cognoui, legatur, nedum probetur. Vel ex
hoc uno igitur puto eas tibi placuisse, quod posthabita multorum autoritate, libere
ueritatem sequuntur, etsi semper fortassis non assequantur. Tantum autem uideo eas
tibi placuisse, ut ad augendum earum numerum, petas ut discordiam submoueam
Aucennæ in Citri semine, quod lib. 2. suæ medicinæ, calidum, in cōmentario de ui-
rib. cordis, frigidum, & in tertio quidem ordine, facit. Quod quidem onus his liben-
ter dimitterem, qui illum sibi in idolum erexere. Apud enim me non tanti est, ut in
eo multas, hæc etiam apertiores, non cognoscam repugnantias: nec in diuersis mo-
do libris, quales sunt quos tu adducis, sed in uno eodemq; libro, eademq; libri par-
te, sicuti quadam ad Pactum Mantuanū medicum epistola, in Populo arbore olim⁴⁰
demonstrauimus, de qua quater eodem libro, hoc est, lib. suæ medicinæ 2. scripsit,
& semper diuersa. Ut tamen tibi morem geram, dabo operam, ut ipsum, si fieri po-
test, à contradictione in hoc uindicem. Theophrastus, ut quantum possum alte ex-
ordiar, lib. 4. de historia plantarum, sub nomine mâli Persicæ & Medicæ, arborem
describit, Adrachnes folio, aculeatam, poma ferentem odorata quæ non mandan-
tur. Citra autem ferentē intellexerit, an uocata Arantia, sciri certe non potest: quia
proceritatis arboris non meminit, quæ his magna, illis ita deest, ut arbuscula potius ui-
deri possint quàm iustæ arbores. Sed nec figuram pomo dedit, quæ in Arantio or-
bicularis, in Citro oblonga est. Virgilius in Georgicis sub Medicæ arboris nomine,
ferentem

Aucennam se-
cum pugnare in
Citri semine.

ferentem Arantia descripsisse absq; dubio uidetur, cum libro secundo canit :

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
 Felicis mali, quo non praesentius ullum
 Pocula si quando saeva infecere nouercae
 Miscueruntq; herbas & non innoxia uerba,
 Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
 Ipsa ingens arbor, faciemq; simillima lauro,
 Et si non alium late iactaret odorem,
 Laurus erat, folijs haud ullis labentia uentis.

10 Flos apprime tenax, animas & olentia Medi

Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.

Hæc ille. At Dioscori-

des eodem nomine usus, non eandem rem cum Virgilio, hoc est Arantium, sed Citrum intellexit, malum eius oblongum esse dicens, rugosum, colore auri, & cum grauitate odoratum. Galenus quum arborem malum Medicam appellet, fructum non malum Medicum, sed Citrium uocari ab omnibus scribit : id dubio procul intelligens, quod Dioscorides : carnem quippe edi dicit sicuti corticem : quod de Arantio intelligi nequaquam potest, carnem uel non habente, uel si habet, non talem ut mandi per se possit. Serapion, Dioscoridis & Galeni uerba afferens, non de alia re se loquutum ostendit, quam de qua illi. Quod & pariter dicendum de Auicenna, in 2. suae medi-

20 cinæ lib. de Citro eadem scribente quæ Dioscorides, Galenus, & Serapion. Vnus igitur hic erit tuendi Auicennam modus, ut de Citro Dioscoridis & Galeni, in 2. suae

medicinæ lib. eum loquutum dicamus : in commentario de uiribus cordis de Arantio. Sed quia Arantium in lib. 1. in tractatu de urinis, & lib. 5. uocauit Citrangulum, & semen quoq; ipsius Arantij æque amarum sentimus sicuti Citri, quod est caloris argumentum, ideo hæc tibi fortè non satisfaciet responsio. Et propterea alia uia inuenienda est, qua hanc submoueamus repugnantiam. Dicamus igitur, Galenum

Prima cōtradi-
 ctionis solutio.

30 in 2. medicinæ lib. loquutum Auicennam. Hanc, ne fortè ficta à nobis credatur, in Citri semine diuersarum partium considerationem, facit Galenus lib. 7. de simplicibus medicamentis : ab initio enim capituli in quo agit de malo Medica, in semine (per semen totum id, ut arbitror, intelligens, quod carnem & nucleum interiacet) dominari dicit acidam qualitatem ac siccandi uim, adeò ut in tertio sit ordine siccantium & in frigidantiu. Prope finem autem capituli, nucleum, qui est uerum semen, amarum dicit, siccareq; & discutere in secundo ordine. His igitur duobus modis uel altero eorum tueri quis Auicennianus suum magistrum poterit, ne sibi repugnare in Citri semine uideatur. Quomodo autem ueritati eodem capite non repugnaue-

Alter a solutio.

40 rit, defendant alij. Ego loca monstrabo, ubi à ueritate uideri potest deuiasse. Corticem Citri calidum esse ait in primo ordine, siccum in fine secundi : quum Galenus siccum absolute in secundo, nec calidum, sed uel commoderatum dicat, uel parum infra temperamentum. In alia contrarietate, carnem calidam dicit, quam Galenus & Paulus frigidam. Sed neq; in semine Galeno penitus concordat : facit enim calidum in primo, & siccum in secundo : dicente Galeno, quod discutit & siccatur in secundo. Decoctum eius suauem oris odorem, & corpus pingue reddere : quorum postremum nec à Græcis, nec à Serapione scribitur, & omnem excedit rationem. Acidam eius partem esse bonum nutrimentum gutturi & pulmone : quorum utrunque rationi, alterum contrarium est etiam Serapioni, nocere pulmone affirmanti. Eandem sedare mulierum infirmitatem, obscuro sanè sensu, & si de mensibus intel ligatur, ut locus ille requirit, à Dioscoridis sententia alieno, qui edi à mulieribus dicit,

Auicennæ lapsus
 in toto Citro.

πῆς τῶν κίονων, id est, fastidia quæ ipsis prægnantibus superueniunt: quarum Aristoteles quoque meminit, libro de animalium historia septimo. Cogitent qui Auicennam colunt, quomodo his respondeant: sciantque non temere in toto secundo libro inueniri caput, in quo non similia his, & longe etiam maiora errata diligens lector ualeat inuenire. Tu uero perge ut cœpisti, & pluris sit tibi ueritas, quàm multorum quantumuis magni nominis, multis seculis præscripta autoritas. Vale.

Ex Ferraria, xv. Calend. Martias. M. D. xxiii.

EPIST. IIII. Ioan. Manard. Hieronymo Caranzono
medico insigni, de libystico, cordumeno, car
damomo, coralina.

Ligusticum.
Libysticum.

Vulgare Ligusticum uel ad Aspiu uel ad Daucum redigendū.

Cordumeni.
Cardamomum.

Errores aliquot Serapionis.

Cardamomum Arabū antiquis medicis incognitum.

Arabū dissensio in maiore Cardamomo.

Barbaris medicis autoribus se committere periculosum.

X tribus quatuor uel quæ à me petis doctis, pariterque amicissime Hieronymo, uix unum est in quo tibi, nescio etiam an plenè, possim satisfacere. Verum enim Ligusticum, seu (ut Galenus uocat) Libysticum, uix semel conplexi, neque tunc quidem satis certe. Semen enim solum mihi monstratū est, cui quidem ea omnia quadrabant, quæ à Dioscoride scribuntur: erat quippe nigrum, oblongum, odoratum, acre, & fœniculi figura. Sed quia neque folia, neque radicem uidi, affirmare certò non ausim Ligusticum fuisse. Vulgarem uero hanc herbam, quam pro Ligustico passim herbarij ostendunt, apij semper speciem putauit. Sed cum ad certū eam caput referre laboro, mutare sententiam cogor, atque ad secundam potius Dauci speciem redigere: uerum & hoc non absque formidine, donec partes eius omnes exacte fuerim contemplatus, quod tempestas anni nunc non patitur.

Cordumeni seu Carui agreste à Serapione uocatum, non est ambiguum id est quod Græci & Latini Cardamomum uocant. Respondent enim quæ eo capite à Serapione dicuntur ex Dioscoridis sententia, his quæ Dioscorides ipse de Cardamomo scripsit, non absque tamen multis erroribus, quorum nonnullos afferre non ab re putauit, non tui causa, quem norim ex eorum numero non esse, qui hisce Arabibus medicis adeò afficiuntur, ut non aliunde medicinam haurire uelint, quàm ex illorum turbidis lacubus: sed propter hos ipsos, si qui fortè tales in Academia uestra reperirentur. Atque ut multa mittam quæ in electione peccauit, atque alia nonnulla leuiora, in medicinis pro Lato uerme Ascarides scripsit, quum sint hi minimi uermes, & infimo intestino hærentes: Latus adeò magnus, ut tota ferè interior intestinorum membrana, in eum uersa uideatur, ut quadam ad Pactum epistola olim aperuimus. Vbi etiam Dioscorides misceri dicit ad unguenta spissanda: Serapion oculorum uertit collyria. A primo errore nec Auicenna immunis fuit, sub eadem Cordumeni uoce de Cardamomo scribens, pro Lato uidelicet uerme, Ascaridem ponens. Quid uero uterque per Cardamomum intellexerit, bonus erit uates qui diuinauerit. Nullum siquidem in eo cap. græcum autorem affert Serapion: quod magno indicio est, esse medicinam nouam, antiquis medicis incognitam. Duplex uero quum faciant, maius scilicet & minus, in maiore describendo parum inter se sunt concordantes: habere enim cortices & capita sicuti rosa dicit Serapion, & esse grana maiora Nabacho, & alia in se granula claudere puluerulenta, odorata, pinguis, & angulosa, sapore acra, & adstringentia. Auicenna, maius Cardamomum nigrum, ciceris magnitudine, album intra se granū habens. Verum in uiribus quoque discrepant. Calidum enim & siccum in tertio ordine scribit Auicenna, Serapion in primo, atque in alijs nonnullis differunt, ut uel ex hoc disci possit, quàm parum tutò multi se ægotantes barbaris autoribus committant. Auget hunc errorem, quod tria semina passim norunt officinæ, non figura tantum, sed & uiribus differentia, quæ pro

quæ pro Cardamomo uenditant: quorum nullum, uel ad Græcorum Cardamomum, uel ad barbarorū Cordumenon referri potest, sed nec ad horum Cardamomum. Omnia autem quæ Cardamomi nomen uulgò nunc habent, & ea omnia quæ à Serapione & Auicenna sub eodem Cardamomi nomine traduntur, esse ab antiquorum Cardamomo diuersa, uel ex hoc constare potest, quod nullum eorum uel scribitur, uel ad gustum sentitur, amaritudinis particeps, quam Dioscorides suo adscripsit. Hæc sunt quæ de Cardamomis peregrinis omnino, & propterea parum notis rebus, discere hæcenus potui. Ad Coralinam iam accedo.

Semina quæ pro Cardamomo circumferuntur, id non esse.

Coralina, à Coralij similitudine, dum utrunque in aqua est, nomen accipiens, & quæ à trigintaquinque ferè annis hæcenus ad eijciendos è uentre uermes magni usus esse cœpit, à Dioscoride, ni fallor, Bryon Thalassion, hoc est Muscus marinus, dicta est. His enim uerbis Bryon describit libro quarto, capite nonagesimo: Bryon Thalassion nascitur in lapidibus & testis in mari, capillosa, tenuis, abique caule. quæ omnia Coralinae uocata, natalibus & effigie ita quadrant, ut nulli rei alteri magis. Bryi autem, seu Musci nomen, si quis iam siccam intuetur, cõgruentissime attributum ei cognosceret. Effigie enim & colore Musci, supra arbores quasdam nascentis, conspicitur. Duo tamen sunt quæ huic sententiæ aduersari uidentur: unum, quod in Hermolai uiri doctissimi interpretatione lactucae folijs maritimū hoc Bryon pingitur: alterum, quod nulla interficiendi uel educendi uermes uis ab autore ullo uel græco uel barbaro ei attribuitur. Verum ad primum dicimus, Hermolaum nimis hoc loco, sicut in alijs plerisque Plinio credentem, non quod in Dioscoride, sed quod in Plinio legerat Bryo adscripsisse. Sic enim ille scripsit libro uigesimosexto Naturalis historiae, capite octauo: Bryon marina herba, sine dubitatione lactucae folijs similis, rugosa, ueluti cõtracta, sine caule, ab ima radice exeuntibus folijs: nascitur in scopulis maxime, testisque terra comprehensis. Discordia autem hæc inde nata uidetur, quod Plinius uel in Dioscoride (si eum sequutus est, ut multi credunt) uel in alio autore græco, non trichodes, quod capilli similitudinem ostendit, sed tridacodes, quod lactucae, legebat. Nec ego in hac parte Marcello consenserim, putanti aliud esse Bryon de quo Plinius, ab eo de quo Dioscorides agit: ita enim concordant medicinarum, & præter folia ferè reliqua, quæ uterque scripsit, ut credi non debeat, diuersas ab eis res eodem nomine comprehensas. At si Plinius & Dioscorides Bryo suo peculiarem aduersus uermes uim, qualem in Coralina cognoscimus, non attribuerunt: non propterea putandum, aliud esse eorum Bryon ab hac nostra Coralina. Siquidem nec medicinarum singulas uires agnouerunt antiqui, nec quascunque nouerunt, scriptis mandauere. Adde quod nec Bryon ubicunque natum, æqualem habet in hoc efficaciam: sed certis quibusdam Italiae locis hoc expiscantur pharmacopolæ, quod sub Coralinae nomine plebi uenditant. Hæc sunt quæ ad tua quæsitâ nunc occurrerunt: quæ licet putarem acri tuo ingenio non plenè satisfactura, malui tamen ea, quàm me abs te culpari. Vale.

Coralina, Bryon Thalassion est.

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

40 Ex Ferraria, vi. Februarij, M. D. XXIII.

EPIST. V. ad Andream Turrinum medicum respon-
sio ad nonnulla quæsitâ.

Eddita mihi hodie fuerunt literæ tuæ: quibus quantum per aduersam ualeitudinem licuit, exigente celeritatē nuncio, breuissime respondeo.

Paulus duo capita scribit: alterum, cui titulus, De superflua mulierum purgatione: secundum, De muliebri fluxu: in quo sic scribit ad literam: Fluxus est rheumatismus uteri, quo totum corpus expurgatur. Tale autem est id quod uacuatur, quale est id quod abundat: rubrum quidem

Fluxus muliebris.

» ut *ixōp*, id est, sanies quædam sanguinis, album uero à phlegmate factum: aliud pallidum, à bile factum amara, aliud aquosum. Si sanguis purus ceu secta uena teratur, attendendum diligenter ne corrosio adsit in utero. Cognoscitur fluxus, quoniam continue loca ex uersicoloribus humiditatibus madescunt: quæ autem laborat mulier decolorata est, non appetit, non bene nutritur, & in ambulando difficulter spirat, tumescens habet oculos, atque quandoque dolet, quandoque non, modo cum ulcere, modo sine eo, & aliquando cum phlegmone, uel cum sorde, uel pure. De curatione uero sic scribit: Quoniam hæc passio humida est, subueniendum est uniuerso corpori cum his quæ absque manifesto calore exiccant. Utendum igitur frictione totius corporis, atque unctione ex melle cocto, dandaque diuretica pharmaca, sicuti aqua in qua est coctum asarum & apium: totumque corpus per uentrem uacuandum. Et hæc quidem sunt quæ scribit Paulus, additque multa ad adstringendum idonea, & ad dolorem sedandum, necnon quibus in interpollationibus utendum: quæ ideo non scripsi, quod ea tibi cognita esse iudicauit. Aliud igitur potius aggredior, quod & maiori eget perscrutatione: an uidelicet omne quod urinam prouocat, menstrua quoque prouocet: & si ita est, quomodo asarum & apium in casu nostro conuenient, quum menstrua prouocent. Manifestum certe mihi uidetur ex Galeni sententia, licet non omnia quæ urinas mouent, menstruas quoque purgationes moueant, multa tamen esse quæ utrunque faciant, inter quæ asarum & apium connumerari à Galeno euidentissimum est: siquidem loco per te allato, inter medicinas quæ menstruas purgationes in totum detentas prouocant, Asarum reposuit cum Sauina uidelicet, Meo, Iride, Calaminthe, Pulegio, Dictamno, Costo, Casia, Amomo, Cinamomo. Apium uero idem posse, scripsit idem Galen. lib. 8. de simplici medicina, in hunc modum: Apium adeo calidum est, ut urinas & menstrua moueat. Nec obstat, mea quidem sententia, id quod dicis ex Galeni sententia, esse aliquas medicinas quæ singulares sunt, ex hoc nomine, quod uidelicet ita prouocant urinam, ut non menstrua, & lac: & quod sunt calidæ & siccæ, quum ea quæ prouocant menstrua, sint calida & humida. Non enim ita dixisse uidetur Galenus, sed hoc modo: Quæcunque calefaciunt & exiccant moderate, ad lactis generationem sunt utilia: quæ uero plus calefaciunt, non tamen uehementer exiccant, mensuram 30 lationibus sunt idonea: urinas autem & ambo hæc prouocant: & præter hæc nihil minus quæcunque calefaciunt & exiccant, quæ propterea eximie uretica uocantur, non quia sola urinam moueant, sed quod solam absque mensibus & lacte. Non igitur negat Galenus medicinas menstrua prouocantes esse uel actu uel potentia siccas, sed non adeo siccas esse ut illas, quæ per excessum quendam ureticæ nominantur: alioquin sibi ipse manifeste repugnaret, quum & Costum, & Casiam, & Cinamomum prouocare menstrua dixerit, quæ potentia sicca sunt, & non nisi actu quoque sicca ex orientalibus locis ad nos afferuntur. Neque hoc Galeni dictum de ureticis ita ad uiuum refecandum est, ut credamus non posse inueniri medicinam, quæ 40 simul & uehementer exiccet, & menses prouocet: quum ipsemet lib. 6. Sauinam inter fortiter exiccantia connumeret: quam tamen in educendis mensibus nulli medicinae postponit, adeoque ureticam facit, ut sanguinem per urinam educat: nam ad menstrua prouocanda non tantum uehementia siccitatis obest, quantum tenuitas partium prodest: quæ etiam facit ut Casia in tertio ordine sicca, & Cinamomum, (cui parem nihil æque, hoc est, in tertio saltem calidum, exiccandi uim habet) menstrua uehementer educant. Si quid igitur est quod urinam solum mouere possit & non menstrua, calidum id esse oportet, & uehementer siccum, nec tenuium partium. Asarum autem & Apium non esse inter hæc enumeranda, uerba ipsa Galeni aptissime monstrant, utrunque (ut supra ostensum est) inter prouocantia menses respondentis, Vnde cogimur dicere, non propterea hæc in casu nostro esse uerenda, quod

Fluxus mulie
brem curantia.

An diuretica omnia menstrua prouocent.

Menstrua prouocantia.

Apium.

Lac generantia.

Sauina.

quod mensura
 eo quod urina
 postquam quæ
 miditates in
 ipsa dicitur
 materiam pe
 uentrem educ
 id uerū fluens
 n uero congreg
 abet: deinde
 diureticis: post
 singentia, null
 procedit Paulus
 no sanguinem m
 redendi modo
 curio matricosq
 tehis tantum
 lo differt, quod
 capite, hoc est
 20 sanguinis: &
 autem hanc cu
 facti propter te
 præ eodem capi
 catio eius scilicet
 deat in potu de
 cuatione per urin
 per in ea parte
 quorum una si
 lue ab aquositate
 ne adstrictione, co
 pis eam in pleriq
 culis, non ex tenu
 dicrem autem dic
 faci, seruasset pen
 caria seu fluxu un
 menstruo, h
 in ho

quod menstrua prouocent: siquidem maius ex his iuuamentum consequemur in eo quod urinas mouent, quam sit nocuentum, quod ex prouocatione illa consequi possumus, quod certe uel nullum est, uel ualde exiguum: quoniam malæ illæ humiditates in utero & toto corpore retentæ (ut præter rationem experientia quoque ipsa docet) magna ferunt nocumenta. Doctrinam igitur Galeni sequentes, primo materias peccantes proprio medicamine purgabimus, quod aquosos humores per uentrem educat: deinde Afari & Apij decoctum dabimus, quod humiditates ipsas ad uterum fluentes ad ureticas uenas traducens per urinam purgabit: & si quæ erunt in utero congregatæ, uel adhuc ad eum fluxerint, leniter per os ipsum uteri emundabit: deinde rursus per inferiorem uentrem purgantes simul & uacuabimus, & diuertemus: postea frictionibus & unctiõne eadem perficiemus: demumque ad adstringentiã, nisi per hæc finem optatum fuerimus consequuti, pergemus: ita enim procedit Paulus: & enumeratis multis adstringere ualentibus, subdit, & quæ in utero sanguinem manante dicta sunt, quæ non sunt multum fortia. Huic autem procedendi modo Auicenna quoque consentire uidetur cap. 23. cui titulum facit, De cursu matricis: quod quidem caput, capiti Pauli superius adducto correspondet, adiectis tantummodo pauculis, quæ ad fluxum seminis spectant. In hoc tamen à Paulo differt, quod per iniecta uterum emundat & adstringit, non per epota, quod alio capite, hoc est quarto, effecerat: cuius titulus esse debet huiusmodi, De cura fluxus sanguinis: & in fine eius de cura patientis fluxum ex aquositate sanguinis. Incipit autem hanc curam his uerbis: Et reiteremus distinctionem curæ fluxus sanguinis facti propter tenuitatem & aquositatem eius. Dixit autem reiteremus, quoniam supra eodem capite dixerat de eo his uerbis: Et si causa eius fuerit aquositas, & prouocatio eius scilicet per urinam, & retractio eius ad cutem supple, erit eius curatio, & detur in potu de gummi Arabico, & Tragacantho, facta uidelicet diuersione & uacuatione per urinam & sudorem. Quam curam ueluti concisius positam, rursus repetit in ea parte, Dico ergo: interpositoque uno remedio ad ulcera, ponit curam aliorum una & eadem uia procedentium in cuiusque fluxus muliebris curatione, siue ab aquositate, siue ab alia proueniret causa: quæ cura constabat ex prouocatione, adstrictione, confortatione per uices facta: cuius ipse iudicium faciens in fine capituli eam in plerisque laudat: fieri tamen ait quandoque fluxum sanguinis ex alijs causis, non ex tenuitate & aquositate, quæ cogunt uti à pure stypticis puris. Distinctiorem autem doctrinam nobis reliquisset Auicenna, si, quemadmodum Paulus facit, seruasset penitus distincta capita de superflua menstruorum purgatione, & de cursu seu fluxu uteri, quæ ita differunt secundum Paulum, ut in illo de superfluo menstruo, hoc est singulo quoque mense facta sanguinis uacuatione:

in hoc de assiduo uel sanguinis, uel alterius huiusmodi humiditatis fluxu agatur. Hæc sunt quæ mihi,

alioqui podagra afflicto, & nunciij

celeritate, ne dicam im-

portunitate

penè

oppresso, ex tempore occurrerunt: ut uenia

dignum uideri debeat, si quid

peccatum

est.